VALTIOVARAINMINISTERIÖ

21.9.2017

Henkilöstö- ja hallintopolitiikkaosasto/Katju Holkeri
Kunta- ja aluehallinto-osasto/Suvi Savolainen

Perustuslakivaliokunnalle

Demokratiapoliittinen toimintaohjelma - O 18/2017 vp

Valtiovarainministeriö on ollut mukana valtioneuvoston demokratiapoliittisen selonteon ja sen toimintaohjelman valmistelussa ja pitää sen toimenpiteiden kokonaisuutta kattavana.

Kunta- ja alueellisen demokratian tukeminen rakenneuudistuksessa

Toimintaohjelma on tuore ja sisältää kattavasti kunta- ja alueellista demokratiaa tukevia toimenpiteitä. Ohjelmassa on kuvattu uuden kuntalain (410/2015) painopisteitä ja sen tuomia muutoksia kuntalaisten osallistumisoikeuksien ja –mahdollisuuksien kannalta.

Valtiovarainministeriön hallinnonalalla keskeisin demokratiatoimenpide on esitetyn maakuntahallinnon perustamisen tukeminen. Tulevat maakunnat ovat kokonaan uutena hallinnon tasona myös täysin uusi kansalaisten demokraattisen oikeuksien toteutumisen, toiminnan ja vaikuttamisen areena. Toimintaohjelmassa kuvataan, mitä hallituksen esitys maakuntalaiksi (HE 15/2017 vp.) sisältää. Esitetty sääntely maakunnan asukkaiden osallistumisoikeuksista on hyvin yhdenmukainen kuntalain kanssa. Laissa säädettäisiin ääni- ja äänestysoikeudesta, monipuolisista ja vaikuttavista osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksista, oikeudesta tehdä aloitteita maakunnan toimintaa koskien, oikeudesta tehdä kansanäänestysaloite, kansanäänestyksestä, maakunnan vaikuttamistoimielimistä ja viestinnästä. Lisäksi maakunnan strategiassa tulisi ottaa huomioon osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuudet (maakuntalakiluonnos 35 §). Esitys on kuntalain tapaan osallistumisen osalta monin osin mahdollistava. Näin ollen konkreettisten, käytännön osallistumista tukevien keinojen käyttö jää pitkälti maakunnan itsensä päätettäväksi.

Valtioneuvoston erityisenä haasteena onkin tulevien maakuntien perustaminen aito ja vaikuttava tukeminen. Valtiovarainministeriö on asettanut poikkihallinnollisia työryhmiä suunnittelemaan ja järjestämään muutostukitoimenpiteitä yhdessä perustettavien maakuntien kanssa. Uudistuksen eri osa-alueita koskeva tuki sisältää mm. neuvontaa, ohjeistusta, konsultointia, tilannekuvan ylläpitämistä, muutosjohtajaverkoston kautta tapahtuvaa tiedon- ja informaation välitystä, suosituksia, ohjeita ja malleja sekä hyvien käytäntöjen esiin nostamista tai koulutusta. Demokratian ja osallisuuden osalta valmistellaan tukea mm. maakunnan osallisuusjärjestelmän suunnitteluun, toimeenpanoon ja maakuntavaaleihin liittyen. Konkreettisiin toimenpiteisiin sisältyy mm. osallisuuspilottien tukemista, koulutusta valmistelijoille ja päätöksentekijöille, oppaita, tukea ja materiaalia erityisryhmien vaikuttamistoimielinten työskentelyyn, työpajoja, hyvien käytäntöjen levittämistä, sähköisen maakunta-aloitejärjestelmän rakentaminen sekä tukea maakuntavaalien toimittamiseen. Maakunnan hallinnon järjestämisen osalta toteutetaan organisaatiorakenteeseen ja päätöksentekomenettelyyn liittyvää tukea.

On eri toimijoiden (ministeriöt, maakunnat, kunnat, kansalaisyhteiskunta) yhteinen haaste onnistua viestimään uudistuksesta selkeästi ja ymmärrettävästi kansalaisille. Valtiovarainministeriön osalta tämä tarkoittaa erityisesti viestintää maakuntien roolista, tehtävistä, päätöksenteosta, rahoituksesta sekä asukkaiden ja palvelunkäyttäjien osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksista. On huolehdittava li-

säksi monipuolisista viestinnän muodot ja kanavista. Uudistuksen ja sen tarkoituksen ymmärrettävyys on sen legitimiteetin pohjana.

Maakuntauudistus tarkoittaa myös merkittävää muutosta kuntien rooliin ja tehtäviin. Hallituksen Tulevaisuuden kunta –hankkeessa määritellään parlamentaarisen työn pohjalta visio tulevaisuuden kunnalle vuonna 2030, kuntien roolin ja aseman muutos sekä kuntien tehtävät suhteessa maakuntiin. Hankkeen painopisteenä on kunnan rooli elinvoiman, yrittäjyyden sekä hyvinvoinnin ja terveyden edistäjänä sekä kuntademokratian näkökulma. Talvella 2017 julkaistussa väliraportissa määriteltiin eri skenaario vaihtoehtoja tulevaisuuden kunnalle. Seuraavassa vaiheessa kartoitetaan tarvittavat lainsäädäntömuutokset ja pitkän aikavälin kuntapolitiikan tarpeet. Hankkeen asiantuntijaryhmässä on käynnistetty myös selvitys kaksoiskuntalaisuudesta, jossa demokratia on yksi esiin nostettava teema. Selvitys valmistuu tammikuussa 2018.

Avoin hallinto

Valtiovarainministeriö vastaa julkishallinnon yleisestä kehittämisestä. Osana tätä tehtävää Suomi liittyi jäseneksi kansainväliseen Avoimen hallinnon kumppanuushankkeeseen (Open Government Partnership, OGP) vuoden 2013 huhtikuussa. Suomen ensimmäisen (vuosien 2013–2015) ja Suomen toisen (vuosien 2015–2017) kansallisen toimintaohjelman keskeisenä tavoitteena oli osallisuuden edistäminen. Kummassakin ohjelmassa oli neljä teemaa.

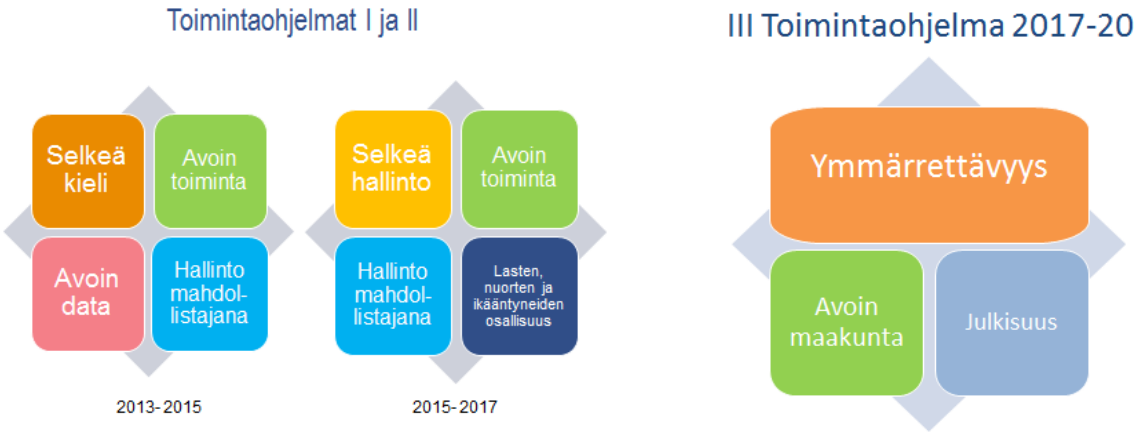

Tulevina vuosina keskeisiä: ymmärrettävyys, julkisuus ja avoin maakunta

Myös Suomen Avoimen hallinnon III toimintaohjelmalla edistetään kansalaisten osallisuutta. Teemat vuosille 2017–2019 ovat ymmärrettävyys, avoin maakunta ja julkisuus. Teemojen alla on yhteensä seitsemän toimeenpantavaa sitoumusta. Niiden toteutumista seurataan ja arvioidaan ohjelman kuluessa ja sen päätteeksi.

Tavoitteena on kansalaisten luottamuksen kääntäminen nousuun ja vakiinnuttaminen korkealle tasolle. Tämä on mahdollista vain, jos hallinnon rakenteet, toiminta, palvelut ja uudistaminen ovat kansalaisille ymmärrettäviä ja osallisuus päätöksenteon valmisteluun, palveluiden suunnitteluun ja hyvinvointiyhteiskunnan kehittämiseen on mahdollista. Avoimen hallinnon edistämisen tulee olla osa kaikkea hallinnon toimintaa ja uudistustyötä. Suomessa avoimen hallinnon toimintaohjelma koskee koko julkista sektoria.

Ohjelman (2017–2019) seitsemän sitoumusta ovat: 1. Tuetaan kaikkien mahdollisuutta osallistua. 2. Huolehditaan siitä, että hallinnon valmistelemista uudistuksista ja palveluista on saatavilla selkeä ja ymmärrettävä kuvaus. 3. Laajennetaan julkisuusperiaatetta yhtiöitettäviin julkisiin palveluihin. 4. Vah-

vistetaan julkisuuslakiosaamista hallinnossa 5. Julkaistaan valtion hankintatiedot kansalaisille. 6. Laaditaan maakuntahallinnosta selkeä ja ymmärrettävä kuvaus sekä viestitään selkeästi mikä maakuntauudistuksessa muuttuu ja miksi 7. Järjestetään maakuntahallinnon toimijoille koulutusta avoimen hallinnon periaatteista ja toimintatavoista.

Ohjelmien toimeenpanosta

Vuosina 2015–2017 avoimen hallinnon II toimintasuunnitelmaa toimeenpantiin muun muassa avaamalla uusittu hankerekisteri, Hankeikkuna kesällä 2017, järjestämällä yhteistyössä eri toimijoiden kanssa (Lapsiasiain valtuutettu, Mannerheimin Lastensuojeluliitto) Lasten oikeuksien iltapäivä vuosittain, järjestämällä ikäihmisten nettiaivoriihi ja työpajoja, jakamalla Demokratiatunnustukset, panostamalla virkamiesverkoston kautta avoimen hallinnon toimeenpanoon virastoissa, laatimalla tieto- ja kokemuskortteja toimeenpanon tueksi ja avaamalla avoindata.fi -sivusto. Valtiovarainministeriö järjesti myös huhtikuussa yhteisen vaikuttamispäivän (entinen osallisuusleiripäivä) nuorille ja ikäihmisille Hollolassa. Päivän teemana oli hyvä ja turvallinen vanhuus tulevaisuudessa. Päivän tarkoituksena oli kehittää ja testata vaikuttamispäivän konseptia hallinnon uutena työkaluna, kuulla ja osallistaa ihmisiä valmistelutyöhön entistä paremmin. Avoimen hallinnon työn yhtenä toimintamallina on ollut juuri kehittää ja jakaa uudenlaisia käytäntöjä sekä löytää ja jakaa tietoa eri toimijoiden jo olemassa olevista hyvistä käytännöistä.

Vuosien 2017–2019 ohjelman toimeenpano on käynnistynyt heinäkuussa 2017. Erityisesti tulevan maakuntahallinnon ja -uudistuksen toimijoille on valmistunut avoimen hallinnon tiivis tukipaketti, joka on käytettävissä myös julkisella sektorilla laajemminkin. Toimintaohjelman tavoitteista on myös toimeenpantu valtion hankintatiedon avaaminen, kun www.tutkihankintoja.fi avattiin syyskuun alussa.

Suomi osallistuu Open Government Partnershipin (OGP) kansainväliseen toimintaan erityisesti Pohjoismaisen yhteistyön kautta. Suomi on myös aktiivisesti mukana OECD:n (Organisation of Economic Co-operation and Development) avoimen hallinnon työssä, jossa luodaan yhteistä uutta kansainvälistä määritelmää, suositusta ja indikaattoreita avoimelle hallinnolle.

www.avoinhallinto.fi